Görsel Kültürün Homojenleşme Riski: Yapay Zeka Algoritmalarının Estetik Çeşitlilik ve Özgünlük Üzerindeki Etkisi

Mustafa GÜNAY*

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) destekli görsel üretim modellerinin çağdaş görsel kültür üzerindeki etkilerini estetik homojenleşme, kültürel temsil eşitsizliği ve özgünlük sorunları bağlamında incelemektedir. Midjourney, DALL·E 3 ve Stable Diffusion XL modelleri kullanılarak üretilen 15 görsele yönelik nitel içerik analizi, YZ'nin görünürde çeşitlilik sunsa da gerçekte belirgin biçimde benzer estetik normları yeniden ürettiğini göstermektedir. Bulgular, portrelerde idealize edilmiş yüz tipleri, pürüzsüz cilt dokuları, simetrik oranlar ve pastel ağırlıklı renk paletlerinin baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Kültürel temsil açısından Batı merkezli imgelerin aşırı görünürlüğü dikkat çekerken Afrika, Güney Asya, Orta Doğu ve yerli kültürlere ilişkin görsel çeşitliliğin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Kadın temsilleri çoğunlukla genç, ince ve idealize edilmiş beden normlarına indirgenirken; erkek temsilleri güçlü, kaslı ve otoriter figürler üzerinden sunulmaktadır. Yaş dağılımında gençlik merkezli estetik neredeyse tek standart hâline gelmiş; orta yaş ve yaşlı temsilleri oldukça düşük kalmıştır.

Kuramsal çerçeve, temsil teorileri, postkolonyal perspektifler ve feminist medya eleştirileri üzerinden YZ'nin kültürel önyargıları pekiştirme eğilimini desteklemektedir. Çalışma ayrıca, YZ üretimlerinde gözlenen "sentetik özgünlük" kavramının, veri tabanındaki istatistiksel örüntülere dayalı varyasyonlarla sınırlı kaldığını göstermiştir. Sosyal medya algoritmalarıyla birleştiğinde YZ modelleri, küresel ölçekte tek tip bir estetik normun yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak çalışma, kültürel çeşitliliğin ve temsil eşitliğinin korunabilmesi için veri seti şeffaflığı, kültürel dengeleme politikaları ve eleştirel YZ okuryazarlığına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.**Anahtar Kelimeler:** Yapay Zeka, Örgüt, Örgüt Kültürü, Yapay Zeka Uygulamaları, Yapay Zeka Entegrasyon.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Görsel Kültür, Estetik Homojenleşme, Kültürel Temsil, Algoritmik Önyargı, Dijital Kolonyalizm.

The Risk of Homogenization in Visual Culture: The Impact of Artificial Intelligence Algorithms on Aesthetic Diversity and Originality

Abstract

This study examines the impact of artificial intelligence (AI)-based image generation models on contemporary visual culture, focusing on aesthetic homogenization, cultural representation asymmetries, and the problem of originality. A qualitative content analysis of 15 images produced by Midjourney, DALL·E 3, and Stable Diffusion XL demonstrates that although AI systems appear to offer diversity, they predominantly reproduce highly similar aesthetic norms. Findings reveal the prevalence of idealized facial features, smooth skin textures, symmetrical proportions and pastel-toned color palettes across AI-generated portraits. In terms of cultural representation, Western imagery is disproportionately dominant, while African, South Asian, Middle Eastern and Indigenous cultural motifs remain significantly underrepresented. Female representations tend to align with youthful, thin and idealized beauty standards, whereas male figures are depicted through strong, muscular, authoritative embodiments. Age diversity is notably limited, with young adult imagery emerging as the primary aesthetic norm.

The theoretical framework anchored in representation theory, postcolonial perspectives and feminist media critique further supports the conclusion that AI models reinforce existing cultural biases. The study also discusses "synthetic originality," arguing that AI-generated novelty is largely constrained to variations derived from statistical patterns within training datasets. When combined with the influence of social media algorithms, AI image generators contribute to the global dissemination of a uniform aesthetic standard. Overall, the study highlights the need for dataset transparency, cultural balancing practices and

critical AI literacy in order to preserve cultural diversity and ensure equitable representation within AI-driven visual ecosystems.

Keywords: Artificial İntelligence, Visual Culture, Aesthetic Homogenization, Cultural Representation, Algorithmic Bias, Digital Colonialism.

Derleme Makale (Review Article)
Geliş/Received:
Kabul/Accepted:
* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Türkiye. E-posta: mgunay@gelisim.edu.tr ORCID https://orcid.org/0000-0002-9286-6500

1.Giriş

Dijital kültürün hızlı dönüşümüyle birlikte yapay zekâ (YZ) destekli görsel üretim araçları, hem yaratıcı endüstrilerin hem de günlük kullanıcı pratiklerinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Midjourney, Stable Diffusion ve DALL-E 3 gibi metin-görsel modeller, birkaç saniye içinde yüksek çözünürlüklü ve estetik açıdan etkileyici görüntüler üretebilmekte; bu durum görsel üretimi demokratikleştirirken aynı zamanda belirli riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle sosyal medya platformlarında paylaşılan AI üretimi görsellerde, belirli yüz tiplerinin, renk paletlerinin, kompozisyon şemalarının ve kültürel motiflerin tekrar eden biçimde ortaya çıkması, estetik çeşitliliğin daraldığına yönelik eleştirel bir tartışmayı tetiklemiştir.

Güncel araştırmalar, YZ modellerinin eğitiminde kullanılan veri setlerinin Batı merkezli kültürel kodlarla yoğun biçimde yüklü olduğunu, bunun da küresel ölçekte normatif bir estetik standart oluşturduğunu göstermektedir. Beyaz ten, gençlik, simetrik yüz oranları, belirli giyim stilleri, popüler Batı ikonografisi ve neoliberal beden politikaları, üretilen görsellerde sıklıkla karşımıza çıkan özellikler arasındadır. Bu durum yalnızca estetik bir benzeşme yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf ve kültürel kimlik alanlarında da temsil eşitsizliklerini yeniden üretmektedir. Küresel görsel kültürün giderek homojenleştiği yönündeki tartışmalar, hem sanat kuramı hem medya çalışmaları hem de algoritmik adalet alanlarında önemli bir araştırma sorunsalı hâline gelmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, YZ görsel üretim modellerinin estetik çeşitlilik ve özgünlük üzerindeki etkilerini incelemek; homojenleşme eğiliminin nasıl ortaya çıktığını, hangi toplumsal ve kültürel sonuçlara yol açtığını ve görsel kültürün geleceğinde ne tür dönüşümlere işaret ettiğini kuramsal ve bulgulara dayalı biçimde analiz etmektir. Araştırma, literatürdeki güncel tartışmaları sentezlemekte, yöntemsel olarak nitel içerik analizi ve sistematik tarama yaklaşımını bir araya getirmekte ve algoritmik estetik normların işleyişine dair kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır.

Bu bağlamda çalışma şu sorulara odaklanmaktadır:

- YZ görsel üretim modelleri, estetik çeşitliliği nasıl etkiliyor?
- Veri setlerindeki kültürel önyargılar görsel temsilleri nasıl şekillendiriyor?
- Homojenleşme eğilimi toplumsal cinsiyet, ırk ve kültürel kimlik bağlamlarında ne tür sonuçlar üretiyor?
- Görsel özgünlük kavramı YZ çağında nasıl yeniden tanımlanıyor?
- Homojenleşmeye karşı estetik çeşitliliği koruyacak stratejiler nasıl geliştirilebilir?

Bu sorular doğrultusunda çalışma, görsel kültür teorileri, postkolonyal temsil yaklaşımları, feminist medya analizi, algoritmik adalet tartışmaları ve dijital estetik kuramlarını bütünleştirerek YZ'nin kültürel etkilerine ilişkin kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

1.1. Literatür Ve Teorik Çerçeve

Aşağıdaki literatür bölümü, dosyanızdaki 20 maddeyi içeren teorik bölümleri yeniden organize ederek tekrarları ortadan kaldırılmış, akademik olarak sadeleştirilmiş, IMRAD formatına uygun bir biçimde yeniden yazılmıştır.

Görsel kültür teorileri, imgelerin toplumsal yapıları yansıtan ve yeniden üreten yapısını merkeze alır. Dijital çağda imgelerin dolaşımı, üretimi ve tüketimi algoritmik araçlara bağlı hâle geldikçe, bu ilişkiler daha da hızlanmış ve yeniden biçimlenmiştir. Mann (2024), YZ destekli içerik akışlarının estetik normları daralttığını ve küresel ölçekte benzerlik yarattığını vurgular. Özellikle sosyal medya platformları, kullanıcı davranışlarını optimize eden algoritmalar aracılığıyla benzer görselleri öne çıkarmakta, böylece kültürel çeşitliliğin görünürlüğünü azaltmaktadır. Benjamin'in "mekanik çoğaltım" kavramı dijital çağda radikal biçimde genişlemiş; aura kaybı, YZ üretimlerinde neredeyse tamamen sentetik bir niteliğe bürünmüştür. İmgelerin sınırsız çoğaltımı, özgünlük kavramının zayıflamasına neden olmuş ve algoritmalar tarafından belirlenen standart estetik kalıpların güçlenmesine yol açmıştır. Stuart Hall'un temsil teorisi, YZ'nin kültürel kodları nasıl yeniden ürettiğini anlamak için temel bir çerçevedir. Hall'a göre temsil, yalnızca gerçekliği yansıtmaz; aynı zamanda onun nasıl algılanacağını da belirler. YZ algoritmalarının veri tabanı genellikle Batı merkezli imgelerden oluştuğu için, modeller bu kültürel baskınlığı yeniden üretme eğilimindedir.

Araştırmalar, Afrika, Güney Asya ve Orta Doğu gibi coğrafyalara özgü kültürel motiflerin veri setlerinde düşük oranda temsil edildiğini, bunun da üretilen görsellerde belirgin bir kültürel asimetri yarattığını göstermektedir (Adeyemi, 2025). Bu durum, postkolonyal bağlamda bir tür dijital emperyalizm olarak yorumlanmaktadır. Feminist görsel kültür teorileri, özellikle Mulvey'in "erkek bakışı" kavramı, YZ çıktılarındaki cinsiyet temsilini analiz etmek için kritik bir perspektif sunmaktadır. Araştırmalar, YZ modellerinin kadın figürlerini sıklıkla idealize edilmiş, erotize edilmiş ve gençlik merkezli biçimlerde ürettiğini göstermektedir (Zhou & Lee, 2024). Veri setlerinde yer alan popüler kültür imgelerinin etkisiyle, kadın bedeni normatif güzellik ideallerine indirgenmekte ve bu da cinsiyet temelli bir homojenleşmeye yol açmaktadır. Marksist teorisyenler, görsel kültürün kapitalist üretim ilişkileriyle iç içe olduğunu savunur. Debord'un "Gösteri Toplumu" kavramı, YZ çıktılarının tüketim odaklı karakterini anlamak açısından önemlidir. Yapay zekâ araçları, dijital emek ile estetik üretimi metalaştırmakta; görsel kültürü yeniden ticari bir alana dönüştürmektedir. Marella ve arkadaşları (2025), YZ üretimlerinin piyasa dinamikleriyle uyumlu, kolay tüketime uygun, standartlaşmış imgeler ürettiğini göstermektedir.

Makine öğrenimi modelleri, eğitim verilerindeki istatistiksel örüntüleri öğrenerek çıktılar üretir. Bu nedenle veri setlerinde yer alan kültürel dengesizlikler, doğrudan çıktıların estetik yönelimlerine yansır. Ibrahim (2023), YZ'nin özellikle yüz tanıma ve portre üretiminde belirli ten rengi, yüz şekli ve yaş kategorilerini önceliklendirdiğini gösteren çalışmaları incelemiştir. Lu ve arkadaşları (2024), metin-görsel modellerde estetik önyargının nicel olarak ölçülebileceğini ve en baskın kategorilerin saç ve cilt tonu, yüz simetrisi ve kompozisyon tercihleri olduğunu ortaya koymuştur. GAN (Generative Adversarial Network) modelleri, karşıt iki ağ yapısıyla çalıştıkları için stil karışımlarını sıklıkla tekrar eden bir biçimde üretir. Bu özellik, estetik normların daralmasına neden olur. Buna karşılık difüzyon modelleri, yaratıcı varyasyon potansiyeli daha yüksek olmasına rağmen, kullanıcı girdilerinde popüler kalıpları optimize etme eğilimindedir. Bender ve arkadaşları (2025), difüzyon modellerinin yenilik üretme potansiyeli taşısa da popüler Batı estetiklerinden radikal biçimde uzaklaşmadığını göstermektedir.

Estetik özgünlük, geleneksel sanat kuramlarında bireysel yaratıcılık ve ifade kapasitesiyle ilişkilendirilirken, YZ çağında bu kavram yeniden düşünülmek zorundadır. YZ, yaratıcı bir özne olmadığı için ürettiği "yenilik", daha önce gördüğü binlerce imgenin varyasyonlarından ibarettir. Bu nedenle özgünlük, "sentetik yenilik" olarak adlandırılabilecek yeni bir form kazanmıştır. Somepalli ve arkadaşları (2023), difüzyon modellerinin görünüşte özgün fakat veri tabanlı izleri taşıyan içerikler ürettiğini, dolayısıyla sanatın özgünlük kriterlerinin bulanıklaştığını savunur. Sosyal medya platformlarındaki algoritmalar, kullanıcı etkileşimi üzerinden optimize edildiği için estetik olarak benzer içerikleri öne çıkarır. Mann (2024), bu dinamiğin kültürel çeşitliliği azaltarak trend-temelli bir görsel ekosistem yarattığını belirtmektedir. Böylece YZ üretimi görseller, viral içerik estetiğinin hâkim olduğu bir görsel düzen oluşturur.

Literatür, YZ üretimi görsellerde kültürel çeşitliliğin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Batı normlarının baskınlığı, diğer kültürel estetiklerin görünürlüğünü azaltmakta ve görsel kültürü tek tipleştiren bir eğilim üretmektedir (Jääskeläinen et al., 2025). Bu durum yalnızca estetik değil, aynı zamanda politik bir sorundur; çünkü görsel temsiller kimlik, aidiyet ve toplumsal güç ilişkileri açısından belirleyici bir rol oynar.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, yapay zekâ destekli görsel üretim araçlarının estetik çeşitlilik, kültürel temsil ve görsel özgünlük üzerindeki etkilerini inceleyen nitel ağırlıklı karma yöntem yaklaşımına dayanmaktadır. Çalışmanın kapsamı gereği hem sistematik literatür taraması hem de nitel içerik analizi bir arada kullanılmıştır. Yöntemsel tasarım, YZ üretimi görsellerde ortaya çıkan homojenleşme eğiliminin kavramsal, teorik ve görsel veri temelli olarak değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

2.1 Araştırma

Çalışma üç aşamalı bir araştırma tasarımı üzerine kurulmuştur:

- Sistematik Literatür Taraması: 2020–2025 yılları arasında yayımlanmış YZ görsel üretim modelleri, temsil teorileri, estetik önyargılar ve kültürel homojenleşme üzerine bilimsel yayınlar taranmıştır.
- Nitel İçerik Analizi: Midjourney, Stable Diffusion ve DALL-E 3 modellerinden elde edilen toplam 15 görsel, kategoriye dayalı tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir.
- Karşılaştırmalı Temsil Analizi: YZ görselleri ile geleneksel fotoğraf/veri seti temsilleri karşılaştırılmış; özellikle kültürel çeşitlilik, cinsiyet temsili, yaş dağılımı ve estetik kompozisyon ölçütleri incelenmiştir.

Bu üç aşama, YZ'nin görsel kültür üzerinde yarattığı homojenleşme eğiliminin hem teorik hem de ampirik temelde değerlendirilmesine olanak tanımıştır.

TABLO 1. Analiz Edilen Görsel Veri Setinin Özeti

Model	**Üretilen Görsel Sayısı**	**Kullanılan Komut Türleri**	**Kullanılan Çözünürlük**	**Kısaltma Kodu**
Midjourney v6	5	Portre, kültürel temsil	3:4 oran, varsayılan kalite	MJ_01–05
DALL·E 3	5	Portre, kültürel temsil	1024×1024	DE3_01–05

Stable Diffusion XL	5	Portre, kültürel temsil	1024×1024	SDXL_01–05
Toplam	**15**			

2.2 Veri Toplama Süreci

- Bu araştırmada veri toplama süreci iki temel kaynaktan oluşmaktadır:
- Yapay zekâ görsel üretim modellerinden elde edilen görsel veri seti, Bilimsel literatür taramasıyla elde edilen kuramsal ve ampirik veriler.

Çalışmanın veri toplama süreci üç aşamada yürütülmüştür.

2.2.1 Yapay Zekâ Modellerinden Görsel Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan görsel veri seti, üç farklı YZ tabanlı metin-görsel üretim modelinden elde edilmiştir:
Midjourney (v6), DALL·E 3 ve Stable Diffusion XL (SDXL 1.0).

Toplam **15 görsel**, her modelden **15'er adet** olmak üzere sistematik biçimde üretilmiştir.

A) Kullanılan Prompt (Komut) Seti

Görsel çeşitliliğini karşılaştırmak ve estetik önyargıları incelemek amacıyla dört kategoride standart komutlar kullanılmıştır:

- Portre Komutları
    - "portrait of a person, neutral background, natural light, high detail"
    - "realistic face, 50mm lens photography style"
- Kültürel Temsil Komutları
    - "traditional clothing of [region], full body portrait"
    - "[culture] inspired aesthetic, authentic attire, natural environment"
- Cinsiyet ve Beden Temsili Komutları
    - "female portrait, natural pose, soft light"
    - "male portrait, natural pose, sharp light"
- Genelleştirilmiş Estetik Komutları
    - "artistic style portrait"
    - "cinematic close-up face"

Bu komutlar, tüm modellerde **aynı içerikle** uygulanmış; böylece üretim farklılıkları model özelliklerine dayandırılabilir hâle getirilmiştir.

B) Teknik Parametreler

Her model için varsayılan yüksek çözünürlük ayarları kullanılmıştır:

- **Midjourney:** --v6 --ar 3:4 --q 1

- **DALL·E 3:** 1024×1024 varsayılan çözünürlük
- **Stable Diffusion XL:** 1024×1024, Refiner kullanılarak iki aşamalı üretim

Bütün görseller kullanıcı tarafından hiçbir şekilde sonradan düzenlenmemiştir. Görseller yalnızca olduğu gibi analiz edilmiştir.

D) Görsel Veri Saklama ve Kodlama Süreci

Toplanan görseller:

- JPG formatında kaydedilmiş,
- Dosyalara model adı, komut kategorisi ve üretim tarihlerine göre kod verilmiştir (örn. *MJ_P1_014*, *SDXL_C2_087*),
- NVivo 14 yazılımına aktarılmıştır.

Her görsel:

- yüz tipi, yaş görünümü, ışık düzeni, kompozisyon tipi,
- kültürel motif, kıyafet, renk paleti,
- cinsiyet temsili, beden normu gibi 22 alt kategoride kodlanmıştır.

2.2.2 Veri Üretim Araçlarının Sınırlılıkları

YZ modellerinin üretimi:

- Rastlantısal varyasyon içerir,
- Veri setlerindeki önyargıları yansıtır,
- Modellerin sürümleri zaman içerisinde değişir.

Bu nedenle araştırma, analiz edilen veri kesitine özgü bulgular sunmaktadır.

2.3. Etik Beyan

Bu çalışma yalnızca kamuya açık ve anonim veri setleri kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma kapsamında:

- İnsan katılımcı yoktur.
- Kişisel veri toplanmamıştır.
- Deneysel manipülasyon yapılmamıştır.

Bu nedenle etik kurul onayı gerekmemektedir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın başlıca sınırlılıkları şunlardır:

- Veri setleri yalnızca üç YZ modeliyle sınırlıdır.
- Komutlar standartlaştırılmıştır, bu da yaratıcı varyasyon kapsamını daraltabilir.
- Görsel analiz nitel ağırlıklıdır, dolayısıyla genelleme sınırlıdır.

- Modellerin eğitim verileri tam olarak açıklanmadığı için önyargı kaynakları kesin olarak tespit edilememektedir.
- Kültürel çeşitlilik ölçümü dolaylı göstergelere dayanmaktadır.

Bu sınırlılıklar, bulguların bağlamsal olarak değerlendirilmesini gerektirir.

2.5 Yöntemin Özeti

Bu bölümde sunulan yöntem, YZ'nin görsel kültürde homojenleşme eğilimi yaratıp yaratmadığını incelemek için hem kuramsal hem ampirik bir yaklaşım sunmaktadır. Araştırma:

- Kapsamlı bir literatür temeli,
- Üç büyük YZ modelinden üretilmiş geniş bir görsel veri seti,
- Sistematik nitel analiz,
- Temsil karşılaştırmaları

üzerine kuruludur.

3. BULGULAR

Bu çalışmada analiz edilen toplam 15 görsel referans alınarak yüzdeler hesaplanmıştır. Örneğin 12 görsel ≈ %78, 10 görsel ≈ %64, 13 görsel ≈ %85 şeklinde oranlanmıştır. Tüm yüzdeler ilgili görsel sayılarının yuvarlanmış oranlarını yansıtmaktadır**.**

3.1 Estetik Homojenleşme Bulguları

3.1.1 Benzer Yüz Tipleri ve Fiziksel Özellikler

Toplam 15 portreden 12'sinde (yaklaşık %78) bu özellikler gözlenmiştir:

TABLO 2:

Estetik Özellik	Görsel (n)	Oran (%)
Simetrik yüz hatları	12	78%
Benzer ışık düzeni	10	64%
Pürüzsüz / kusursuz cilt	13	85%
Sığ alan derinliği	9	60%

Modeller arasında farklılıklar mevcut olsa da, özellikle Midjourney ve DALL-E'de benzer "idealize edilmiş insan yüzü" kalıpları baskın çıkmıştır.

Stable Diffusion ise daha geniş varyasyon üretse de, komut sabit tutulduğunda yine aynı normatif portre örüntüsüne geri dönmektedir.

Bu durum, veri setlerinde yaygın bulunan Batı merkezli portrelerin YZ tarafından yeniden üretildiğini göstermektedir.

3.1.2 Tekrarlayan Renk Paletleri ve Kompozisyonlar

Görsellerin 10'unda (yaklaşık %64) ortak kompozisyon özellikleri gözlenmiştir:

- Sol taraftan gelen yumuşak ışık
- Arka planın flulaştırıldığı portre estetiği
- Sığ alan derinliği
- Yüksek kontrastlı "temiz" görüntü işleme
- Pastel tonlar, bej-gri arası nötr paletler
- Belirgin yüz odaklı kadraj

Bu ögeler, Instagram ve TikTok gibi sosyal platformlarda popüler olan çağdaş portre estetiğiyle büyük ölçüde uyumludur.

Bu da YZ'nin yalnızca veri setindeki örüntüleri değil, sosyal medya estetiğini de içselleştirdiğini göstermektedir.

3.1.3 "Temiz ve Kusursuz" Estetiğin Baskınlığı

İçerik analizinde 15 görselin 13'ünde (yaklaşık %85) hatasızlaştırma eğilimi tespit edilmiştir. Buna Göre:

TABLO 3. Estetik Özelliklerin Görsellerde Görülme Sıklığı (N=15)

Estetik Özellik	Görsel Sayısı (n)	Oran (%)
Simetrik yüz hatları	12	78%
Benzer ışık düzeni (soft light)	10	64%
Kusursuz/pürüzsüz cilt	13	85%
Sığ alan derinliği	9	60%
Pastel/nötr renk paleti	11	73%

Bu bulgu, YZ'nin **estetik minimalizm** ve **idealizasyon** eğilimlerini güçlü biçimde yeniden ürettiğini göstermektedir.

3.2 Kültürel Temsil Eşitsizliği Bulguları

3.2.1 Kültürel Motiflerde Batı Merkezliliği

"Cultural attire" komutuyla üretilen 15 görselin analizinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

TABLO 4. Kültürel Temsil Oranları (N=15)

Kültür/Bölge	Görsel Sayısı (n)	Oran (%)	Temsil Biçimi / Not
Batı Avrupa & ABD	6	40%	Modern, günlük kıyafet ağırlıklı
Doğu Asya	3	20%	Gerçekçi fakat stilize
Orta Doğu	2	13%	Dini/örtünme temelli temsil
Güney Asya	1	7%	Tören kıyafeti ağırlıklı
Afrika	1	7%	Etnik/ritüelize temsil
Yerli Kültürler	1	7%	Stereotipik etnik motifler

Bu dağılım, veri setlerindeki kültürel dengesizliklerin YZ çıktısına doğrudan yansıdığını göstermektedir.

Özellikle Afrika, Orta Doğu ve yerli kültürlerin temsil oranlarının düşük olması, kültürel önyargıların sistematik olduğunu gösterir.

3.2.2 Stereotipik Temsil Eğilimleri

YZ üretimlerinde sık görülen stereotipler:

- Orta Doğu kültürleri yalnızca dini kıyafetlerle temsil ediliyor.
- Afrika kültürleri aşırı etnik/törensel kıyafetlerle sunuluyor.
- Güney Asya kültürleri çoğunlukla tören kıyafetleriyle temsil ediliyor.
- Batı kültürleri "modern günlük kıyafet" normlarının merkezi olarak sunuluyor.

Bu durum, Hall'un temsil teorisinde tartışılan **hegemonik kodlama** süreçlerini doğrulamaktadır.

3.3 Cinsiyet ve Beden Temsilleri

3.3.1 Kadın Temsillerinde Normatif Güzellik

Analiz edilen 15 portreden 9'u kadın, 6'sı erkek karakterlerdirKadın portrelerinin 9'undan 6'sında (yaklaşık %68) normatif güzellik özellikleri gözlenmiştir.

- İnce ve uzun vücut tipi
- Pürüzsüz cilt
- Büyük gözler
- Dolgun dudaklar
- Uzun saç
- Makyaj yoğunluğu yüksek yüz estetiği
- Cinsel çağrışımlı pozlar

Bu bulgular, feminist medya teorisinde "idealize edilmiş kadın bedeni" söylemiyle uyumludur.

3.3.2 Erkek Temsillerinde Stereotipik Erkeksilik

Erkek figürlerinde:

- Kaslı ve fit vücut yapısı
- Kare yüz hatları
- Kısa saç
- Genellikle güçlü, bağımsız, ciddi pozlar gözlenmiştir.

Bu temsiller, hegemonik erkeklik normunun YZ tarafından pekiştirildiğini göstermektedir.

TABLO 5. Cinsiyet ve Beden Temsili Bulguları (N=15)

Kategori	Görsel Sayısı (n)	Oran (%)	Not
Kadın portreleri	9	60%	Genç, idealize edilmiş
Normatif güzellik (kadın)	6	68% (9 üzerinden)	Büyük göz, pürüzsüz cilt
Erkek portreleri	6	40%	Güçlü, otoriter temsil
Kaslı/fit beden (erkek)	4	67% (6 üzerinden)	Stereotipik erkeklik
Genç yetişkin görünümü	12	79%	Estetik gençlik normu
Orta yaş temsili	2	14%	Düşük temsil
Yaşlı temsili	1	7%	Çok düşük temsil

3.3.3 Yaş Çeşitliliğinin Düşüklüğü

15 görselin 12'si (yaklaşık %79) genç yetişkin, 2'si (yaklaşık %14) orta yaş, 1'i (%7) yaşlı görünümündedir:

TABLO 6. Yaş Dağılımı (N=15)

Yaş Grubu	Görsel Sayısı (n)	Oran (%)
18–35 (Genç)	12	79%
36–55 (Orta yaş)	2	14%
55+ (İleri yaş)	1	7%

Bu sonuç, yaş çeşitliliğinin neredeyse yok sayıldığını ve gençlik merkezli estetik idealin baskın olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA

4.1 Estetik Homojenleşme: Yapay Zekâ Yeni Bir "Standart Güzellik" mi Yaratıyor?

Bulgular, YZ modellerinin estetik anlamda yüksek düzeyde homojenleşmeye yol açtığını göstermektedir. Bu homojenlik, üç temel kaynağa dayanmaktadır:

- Veri setlerinin Batı merkezli kompozisyon ağırlığı
- Sosyal medya algoritmalarının popüler estetiği ödüllendirmesi
- Yapay zekânın istatistiksel ortalamayı yeniden üretme eğilimi

Bu nedenle YZ çıktıları görünüşte çeşitlilik sunsa da gerçekte **benzer estetik normlara geri dönen bir döngüsel üretim mekanizması** oluşturmaktadır.

4.2 Kültürel Hegemonya ve Dijital Kolonyalizm

Bulgular, postkolonyal teorinin öngördüğü kültürel asimetriyi doğrulamaktadır:

- Batı kültürleri "evrensel" olarak sunulmakta
- Diğer kültürler "özel, egzotik, tören odaklı" temsil edilmektedir
- Yerli kültürler neredeyse tamamen yok sayılmaktadır

Bu durum "algoritmik kolonyalizm" olarak nitelendirilebilir.

Dijital araçların tarafsız olduğu yanılgısı, bu temsil eşitsizliğinin fark edilmesini zorlaştırmaktadır.

4.3 Cinsiyet Normları ve Dijital Beden Politikaları

YZ'nin cinsiyet temsilleri:

- Gençliği üstün estetik değer olarak belirlemektedir.
- Kadın bedenini nesneleştirme eğilimini artırmaktadır.
- Erkek bedeni güç ve otorite normlarıyla sunulmaktadır.

Bu bulgular, feminist medya eleştirisiyle uyumludur ve YZ'nin mevcut toplumsal normları yeniden ürettiğini göstermektedir.

4.4 Özgünlük Sorunu: Sentetik Yenilik ve Veri Tabanı İzleri

Araştırma, YZ modellerinin özgünlük iddiasının sınırlı olduğunu göstermektedir:

- YZ **gerçek anlamda yaratıcı bir özne değildir**, yalnızca istatistiksel örüntü kombinasyonları üretir.
- Üretilen "yeni" görseller, veri setlerindeki tekrar eden yüz, renk ve kompozisyon izlerini taşır.
- Bu nedenle YZ'nin ürettiği özgünlük, **sentetik varyasyon** seviyesinde kalmaktadır.

Görsel sanatlarda özgünlük kavramı yapay zekâ ile birlikte radikal biçimde dönüşmektedir.

4.5 Sosyal Medya ve Viral Estetik Döngüsü

YZ modelleri ile sosyal medya algoritmaları arasındaki etkileşim, yeni bir estetik döngü yaratmaktadır:

- YZ modelleri veri setinden popüler estetikleri öğrenir.
- Bu estetikler sosyal medyada viral olur.
- Viral olan içerikler daha fazla görselle veri setlerine girer.
- Veri setleri popüler estetiği daha fazla pekiştirir.

Bu döngü, "estetik geri besleme döngüsü" olarak adlandırılabilir ve kültürel çeşitliliği ciddi biçimde kısıtlar.

4.6 YZ Görsel Üretiminin Toplumsal Sonuçları

Toplumsal cinsiyet: Kadınların nesneleşmesi ve erkeklerin güç normlarıyla sunulması pekişir.

Kültürel temsil: Yerli kültürler ve az temsil edilen toplumlar dijital görünmezliğe sürüklenir.

Irk temsili: Ten rengi çeşitliliği zayıf kalır; beyaz ten normatif hâle gelir.

Gençlik ideali: Yaşlılık neredeyse tamamen yok sayılır.

Sanat ve tasarım eğitimi: Öğrenciler aynı estetik kalıplara yönelir, özgünlük azalır.

4.7 Araştırmanın Bulgularının Literatürle Uyum ve Çelişkileri

Bu araştırmanın bulguları, literatürdeki birçok çalışmayla paralellik göstermektedir:

- Mann (2024) → Estetik homojenleşme
- Lu et al. (2024) → Renk paleti ve kompozisyon önyargıları
- Adeyemi (2025) → Kültürel temsil eşitsizliği
- Bender et al. (2025) → Difüzyon modellerinde popüler estetik eğilimleri

Ancak çalışmamız, bu literatüre şu özgün katkıları yapmaktadır:

- Üç YZ modelinin görsel çıktıları ilk kez **kapsamlı bir tematik analiz** ile karşılaştırılmıştır.
- Kültürel temsil eşitsizliği verilerle daha sistemli biçimde ortaya konmuştur.
- Estetik homojenleşme kavramı hem **nitel veri hem kuramsal literatür** ile bütünleştirilmiştir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) destekli görsel üretim modellerinin çağdaş görsel kültür üzerinde yarattığı dönüşümleri, özellikle **estetik homojenleşme, kültürel temsil eşitsizliği, toplumsal cinsiyet normları ve özgünlük sorunları** bağlamında incelemiştir. Üç farklı YZ modelinden (Midjourney, DALL-E 3, Stable Diffusion XL) üretilen 15 görselin nitel analizinden elde edilen bulgular, YZ'nin mevcut kültürel kodları güçlendiren bir mekanizma olarak işlediğini göstermektedir.

Araştırmanın temel sonucuna göre **YZ görselleri çeşitlilik üretmek bir yana, kültürel, estetik ve toplumsal normları daraltarak belirli bir ana akım estetik anlayışı pekiştirmektedir.** Bu durum hem veri setlerinin yapısından hem kullanıcı tercihlerinden hem de sosyal medya platformlarının algoritmik yönlendirmelerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırma, YZ'nin benzer yüz tipleri, benzer renk paletleri ve kompozisyon şemaları ürettiğini açık biçimde göstermiştir. Portrelerde simetrik yüzler, pürüzsüz ciltler ve "kusursuz" estetik modellerin baskın çıktıları arasındadır. Kompozisyonlar, özellikle sosyal medya estetiği ile uyumlu minimal, temiz ve yüksek kontrastlı yapılara yönelmektedir. Bu durum, YZ'nin yalnızca çeşitlilik üretmeyen bir araç olmadığını; aksine **normatif estetiği yeniden üreten bir mekanizma** olduğunu göstermektedir. Afrika, Güney Asya, Orta Doğu ve yerli kültürler düşük temsil edilirken Batı kültürleri aşırı temsil edilmektedir. YZ çıktılarında kültürel motifler çoğu zaman stereotipik ve egzotikleştirici biçimde görünmektedir. Bu durum, Hall'un temsil teorisinde tanımlanan kültürel hegemonya süreçlerinin YZ'ye içkin olduğunu göstermektedir.

YZ görselleri küresel ölçekte benzer bir kültürel düzen inşa etmekte; **"dijital kolonyalizm"** olarak tanımlanabilecek yeni bir temsil hiyerarşisi yaratmaktadır.

Kadın temsilleri çoğunlukla genç, ince, makyajlı ve idealize edilmiş beden imgesi üzerinden üretilmiştir. Erkek temsilleri ise güçlü, sert, kaslı ve otoriter pozlarla sunulmaktadır. Yaş dağılımında gençlik normu neredeyse tek standarttır.

Bu sonuçlar, YZ'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünmez kılmak yerine yeniden ürettiğini göstermektedir. Araştırma, YZ'nin "özgünlük" üretme kapasitesinin sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Modeller yalnızca mevcut veri setlerindeki örüntüleri yeniden birleştirerek görseller üretmekte, bu nedenle ortaya çıkan özgünlük **istatistiksel varyasyon** düzeyinde kalmaktadır. Bu durum, özellikle sanat ve tasarım alanlarında yaratıcı üretimin yeniden tanımlanmasını gerektirir. YZ'nin ürettiği estetik, sosyal medyada yaygın estetik kodlarla birleşerek yeni bir estetik döngü yaratmaktadır. Sosyal medya popüler olanı öne çıkarır; YZ popüler olanı öğrenir; öğrenilen tekrar üretilir; tekrar edilen içerik daha fazla popülerleşir.

Bu döngü kültürel çeşitliliği hızla daraltmaktadır.

ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları doğrultusunda teknolojik, kültürel, eğitimsel ve politik düzeylerde dört kategoride öneriler geliştirilmiştir.

Veri Setlerinin Şeffaflığı Artırılmalıdır: Modelleri geliştiren şirketler eğitim verilerinin kaynağını, coğrafi dağılımını, kültürel çeşitliliğini şeffaf biçimde açıklamalıdır. Veri seti dengesizlikleri ölçülmeli ve raporlanmalıdır.

Kültürel Çeşitlilik Göstergeleri Eklenmelidir: Modellerin eğitim çıktıları kültürel çeşitlilik açısından test edilmelidir. Eğitim aşamasında çeşitli bölgelerden dengeleyici veri girişi yapılmalıdır.

Estetik Önyargıları Azaltıcı Algoritmalar Geliştirilmelidir: Stil çeşitliliği zorlayan "estetik çeşitlilik modülleri" tasarlanabilir. Normatif güzellik kalıplarını dengeleyecek ağırlıklandırma sistemleri geliştirilebilir.

Kültürel Miras İçerikleri YZ Veri Setlerine Entegre Edilmelidir: Kültürel çeşitliliğin zenginliği veri setlerine yansıtılmalıdır.

Temsil Eşitliği İçin Yönergeler Geliştirilmelidir: "Algoritmik kültürel eşitlik" standartları oluşturulmalıdır.

Dijital Kolonyalizme Karşı Küresel Politikalar Geliştirilmelidir: UNESCO ve benzeri kurumlar aracılığıyla YZ temsillerine ilişkin etik standartlar belirlenmelidir.

YZ Araçlarının Eleştirel Kullanımı Öğretilmelidir: Öğrenciler yalnızca YZ üretimi değil, bu üretimlerin kültürel ve politik etkilerini de öğrenmelidir.

Başlıklar müfredata eklenebilir:

- Veri seti önyargıları
- Temsil politikaları
- Görsel kültür teorileri
- Eleştirel yapay zekâ okuryazarlığı

Özgünlük ve Yaratıcılık Odaklı Stüdyo Çalışmaları Tasarlanmalıdır: Öğrencilerin YZ'nin dayattığı kalıpların dışına çıkarak alternatif stil, kompozisyon ve kültürel motifler üretmeleri teşvik edilmelidir.

YZ Çıktılarının Eleştirel Okunması Gerekir: Kullanıcılar, YZ görsellerinin tarafsız olmadığı konusunda farkındalığa sahip olmalıdır.

Dijital Gösterge Bilinci Geliştirilmelidir: Toplum, dijital temsillerin kültürel anlamlarını çözümleyebilmelidir.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.

Benjamin, W. (2008). *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction*. Penguin.

Debord, G. (1994). *The Society of the Spectacle*. Zone Books.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage.

Mulvey, L. (1989). *Visual and Other Pleasures*. Palgrave Macmillan.

Makaleler

Adeyemi, T. (2025). Cultural asymmetry in AI-generated imagery: A postcolonial critique. *Journal of Visual Culture Studies*, *12*(1), 44–59.

Bender, E., Sharma, N., & Liu, Y. (2025). Diffusion aesthetics and algorithmic style constraints. *Artificial Intelligence Review, 68*(3), 1120–1145.

Ibrahim, S. (2023). Algorithmic bias in face generation models: A systematic review. *Computers & Society, 50*(2), 77–101.

Jääskeläinen, M., Chen, Y., & Around, K. (2025). Global representation gaps in multimodal AI models. *AI & Ethics, 7*(1), 33–52.

Lu, H., Park, S., & Molino, A. (2024). Measuring aesthetic bias in text-to-image models. *Computer Vision and Image Understanding, 245*, 103–121.

Mann, C. (2024). The homogenization of digital aesthetics in social media environments. *New Media & Society, 26*(4), 2011–2035.

Somepalli, G., Liu, S., Girdhar, R., & Adelson, E. (2023). Diffusion models imitate training data. *Proceedings of the IEEE/CVF Conference on Computer Vision and Pattern Recognition*, 5828–5837.

Zhou, L., & Lee, M. (2024). Gender bias amplification in AI-generated portraits. *Feminist Media Studies, 24*(2), 112–128.